

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Nem erővel, sem nem hatalommal, hanem az Ur Lelke által!

Mialatt a mi modern egyházpolitikuskaink szabadelvűsége, művészi kivitelű erődökkel czélozza biztosítani a társadalmi és állami lét kipróbált támaszát, a vallást és egyházat: azalatt az egyház hivatalos őrei is egyre tusakodnak, tanakodnak, ha vajjon mi módon volna megmenthető a szent Sion s hogyan lehetne visszavarázsolni az egyháznak hajdanán oly dicső, de már-már foszladozó nimbuszát? Az állam tökéletesen megteszi a magáét, midőn védelmet nyújt a vallásnak s megadja számára a békés fejlődés és virágzás lehetőségét: ámde az ezen körön belül eső önfentartási gondoskodás tisztán a vallás intézményeit illeti. A vallási társadalom azonban a maga igazi, eszményi, lelki feladatát soha sem oldhatja meg azon eszközök segítségével, a melyeket az állam a teljes siker reményében alkalmazhat, mert a mint a történelem igazolja, az Irás pedig csalatkozhatatlanul hirdeti: az Isten országában nem erővel, sem nem hatalommal, hanem a seregek Urának Lelke által megyen jól véghez minden, mindenha.

A mi közelebről magyar protestáns egyházunk helyzetét és létfeltételeit illeti, itt két ellentétes és egyaránt téves irányzattól kell óvakodnunk. Nem szabad istápolnunk azt a felfogást, mely elegendőnek tartja azt, ha a pusztán külső szervezeti kapcsok által egybefűzött, de Lélek nélkül való emberek társasága külsőképen teljesíti a maga kötelességét; mert nem tekinthető igazoltnak az a vélekedés, mintha az egyház fenmaradására nézve kellő biztosítékot nyujtana az, ha egy csomó, különféle gondolkozású és érzelmű ember magát evangyéliomi protestánsnak vallja, egyházi adóját lerózza,

egyházi tisztségeket elvállal stb., a nélkül, hogy egyúttal a protestántizmus életelvét, az evangyéliomi munkás hitet is szívvel-lélekkel diadalra segíteni törekednék. De viszont másfelől hiu rajongásnál nem egyéb az a törekvés sem, mely evangyéliomról beszél, a nélkül, hogy a külső szervezeti formákat jogosoknak ismerné el. Amaz elv az élettelen, holt egyháziasságban, emez a felburjánzó szektáskodásban ismerhető fel. Amazok olaj nélkül való, csillogó külsejű lámpáikkal fényelegnek, emezek — mert nincs lámpájuk — az olajat a földre öntik szét s az evangyéliom drága gyöngyeit a sárba szórják s azokat profanálják.

Saját körszanczainkon belül íme ez az örvény és ez a szirt fenyegeti a magyar protestántizmust.

És ha kívülre tekintünk, ha az evangyéliom jobb és bal felől való küzdelmére gondolunk: ott találjuk a régi gonosz ellenséget, az ultramontan Béliált, a ki jól ismert fegyvereit villogtatja s ideges erőszakoskodásaival s ingerült hatalmaskodásával retteggeti a kedélyeket. Ajaka békességet szól, de szívéből háborúság fakad; „béke“ zászlaja alatt adáz vérontásra gondol; torka nyitott sír s romlás és nyomor kél nyomain.

Miként küzdhet meg az evangyéliomhú kis sereg ennyi tenger vézszel s romboló elemmel? Talán erővel és hatalommal? Nem! Ott vannak a példák előttünk. Az Ur tanítványainak szerény csoportja, az örök igazságról tett bizonyosságával egyszerre három ezer lelket ragad magával s a mit emberi agy még sejteni sem merészelt, az ő világ romjain új világ alkotmánya épült fel! És úgy-e bár sem nem erővel, sem nem hatalommal, hanem az Ur Lelke által.

A reformáció egyszerű hitbajnokait tűzzel és fegyverrel, ördöggel, pokollal rettentgette a bitor uralom és íme az igazság napjának

világossága keresztül tört minden lelki ködön s a sötét éjnek homálya hajnali fénynyé leve és a szabadság Lelkének szavára lehullottak az antikrisztus rabszolga békői. Ugy-e bár nem erővel, sem nem hatalommal, hanem az Ur Lelke által.

De ott van az Irás, ott van a történelem, ott az élet, számtalan meggyőző bizonyásaival. Csak figyeljük meg s vigasztalódjunk és okuljunk belőle.

Ne engedjük magunkat az ellenség csalfa jelszavai és hiu ábrándjai által félrevezettetni. Az igazi keresztyéni hitélet nem lármában, nem lázas rohamokban, nem alattomos cselszövényekben, hanem a csendes, békességes munkásságban és józan istenfélelemben nyilvánul. Ha az Ur Lelke kormányozza egyházunkat, ha Ő szenteli meg családi életünket, ha az Ő nevelési rendszere érvényesül iskoláinkban s Ő hatja át éltetőleg szende fuvalomként társadalmunkat, akkor igenis élni, győzni fogunk. Ha ellenben megbántjuk a kegyelem és igazság Lelkét; ha rajta kívül más segítségben bizakodunk, — akkor már elvettük jutalmunkat.

Mi hát nem aggályoskodunk, nem idegeskedünk, nem tétovázunk, hanem imádkozunk és dolgozunk.

Mindig szem előtt tartjuk és valljuk, hogy nem erővel, sem nem hatalommal, hanem az Urnak Lelke által!

Theologus.

✠ TÁRCZA. ✠

A Zsidókhöz írt levél kritikai és bibliai theologiai szempontból.

(Folytatás.)

Ötödik szakasz.

Összegzés.

A Zsidókhöz írt levél úgy tartalmi, mint alaki szempontból méltán tekinthető az új szövetségi kánon gyöngyének. Noha mindvégig megoldatlanul fog maradni a tudományos kritikára nézve az a kérdés: vajon kicsoda lehetett a szerző?, a mennyiben az érvek mérlegelése után csakis alanyi, de nem általános érvényű megállapodásra lehet jutnunk, mindamelllett soha sem fogja tagadhatni senki, miként ez az evangéliomi fenséges remekmű, tökéletesen megfelel azoknak a feltételeknek, a melyeket az Isten Lelkétől ihletett szent iratokhoz fűzünk, úgy hogy ezt nemcsak kánoninak, de egyszersmind — bár közvetve — kijelentésből származottnak is kell tekintenünk.

Azok a sarkalatos hittani és erkölcsi elvek, melyek Pál apostol és társai leveleiben, valamint az evangéliumokban, részint jelezve, részint rendszeresen kifejtve

olvashatók, itt e levélben is mind visszhangra találnak és pedig olyan kiválóan sajátos alakban, hogy bár a legtöbb tétel olvasásánál szinte a pogányok nagy apostolának lángszózatát véljük hallani, mégis gondosabb figyelés után kénytelenek vagyunk bevallani, miszerint ennek a szerzőnek a hangja az ő különleges rezgésével egészen más alanyra vall, holott bizonyágtétele a többi szent író vallástételével teljes összhangban van.

A levél *alapgondolatának* megállapításánál a bibliai theologusok rendszerint abból indulnak ki, hogy szerző az ő és új szövetség közt létező ellentéteket igyekezik kimutatni a végett, hogy az ő szövetség elavult és tartatatlan voltának igazolása után, annál dicsőbb alakban szemléltesse Isten kegyelmi szövetségének örök érvényét s áldásait. Szerintem ezeknek az ügyvált ellentéteknek ilyen nyomatékos hangoztatása indokolatlan. Az Irásból úgy vagyok meggyőződve, hogy egy az Ur, egy a hit, egy a keresztség, de egy a szövetség is. Évezredek lánczolatos fejlődésének kellett megelőznie azt a teljes időt, a midőn Mózes és a proféták irataiban még csak ígéret gyanánt hirdetett s pusztán jelképes tényekben kiabrázolt üdv-intézmény, t. i. Istennek országa — az Ur Jézus történelmi személyében igazsággá, ténynyé lőn. Amaz első szövetség előkészítője, külső kiabrázolója, emez utolsó ellenben befejezője, megtestesülése az igaz isteni szent ígéretnek. Az egész levél gondolatmenete erre a főtétele vonatkozik s az író minden érvelése oda czéloz, hogy meggyőzőn affelől, miként Istennek kegyelmi ígérete, az ő szövetségi viszonya, a testben megjelent és missiójának elvégzése után örök dicsőségébe visszatért Jézus Krisztusban valósult meg. És ezt az igazságot az író mindjárt levelének legkezdetén kifejezi a 3. vers 2. felében, a hol szerintünk már előre jelezve van a későbbi előterjesztés alapgondolata.

Tömören csoportosítva a bibliai theologiai elemzés eredményét, vegyük szemügyre, mit tanít ez a levél

Istenről.

Isten a mindenség alkotója, a kinek céljai megvalósítását mozdítja elő (δὲ ὅν) minden e világon (2, 10). Az ő világteremtői munkája oly tény, a melyet egyedül hit által érthetünk meg, mert Isten a mindenséget semmiből teremtette, az ő beszéde által, a mi azt teszi, hogy még a látszata is ki van zárva bármilyen olyas felfogásnak, mintha a való világ, már előbb meglevő kész anyagból jött volna létre (11, 3). Ő mindenható, a ki a természeti törvényekből ki nem magyarázható tények, azaz csudák — *τέρατα* — útján tesz bizonyosságot önmagáról (2, 4); ő Atyánk, a ki szeretettel s mindig mennyei javunkra való tekintetből vezérel, fegyelmez bennünket (12, 7. 9), de egyszersmind szigorú bíránk is, a kinek bünt büntető ítélete vajmi rettenetes (12, 23—29; h. ö. 10, 26—31). Kegyelmeinek nyilvánvaló bizonyossága az, hogy egyszülött szent Fiát, minden ő benne igazán hívónek idvességére odaadta a halálra (2, 9), hogy megbékéltessen minket magával az ő Fia által, minthogy ő „a békesség Istene“

(13, 20), a ki kegyelmének trónjáról irgalmasságot osztogat (4, 16) s az övéi iránt tanúsított atyafiai szeretetéről el nem felejtkezik (6, 10), sőt az ajakak gyümölcseiből, azaz a buzgó hálaáldozatból származó jótékonyágban s a tiszta szívből fakadó részvétben gyönyörködik (13, 16). Viszont kérlelhetetlenül sujtja azokat, a kik az ő szent Fia evangéliomát és áldozatát megvetik, üdvöket rajta kívül keresik s a kegyelem és irgalmasság Lelkét bántalmazzák. Ezek számára nincs irgalom (10, 26 kk.). Hangsúlyozottan tanítja a levél, hogy minden mi szándékunk és óhajunk sikere egyedül Istentől függ (6, 3), mert *ő az Ur* (8, 2), a kinél nincs nagyobb sem égen, sem földön, a ki épen ezért senki másra nem hivatkozott, hanem csakis önmagára, a midőn esküvéssel erősítette meg üdv-ígéretét (6, 13 kk.). Ő élő, személyes örök főalóság, a kit tökéletesen megismerhetünk az ő Fiában Jézusban, mert dicsőségének visszfénye és lényének jelleme az ő Fia

Jézus Krisztus.

Jézus Krisztusról nem úgy, mint tanítvány, sem nem úgy, mint a közvetlen kijelentésben részesült Pál apostol, hanem csupán mint a szemtanuk előadásából értesült hívő (2, 3) tesz vallást a Zsidókhoz írt levél szerzője. Ennek a teljes hitelre méltó tudomásának alapján hirdeti, hogy Jézus Istennek egyszülött Fia (1, 1. 5. 6. 8.); a ki a halálból feltámadott (13, 20), mennybe szállt (4, 14; 6, 20) s az Atyának jobbja felől ül (1, 3; 8, 1; 12, 2), a mi azt igazolja, hogy ő Isten dicsőségének és hatalmának egyenlő osztályosa. Krisztus istenségét vallja és hirdeti az író kiválóan akkor, midőn őt az Örökkévaló legtulajdonabb nevén „Ur“-nak szólítja, ama tény elismeréséül, a mely szerint az Atya az ő Fiát Jahvénak, Urnak nyilvánította (1, 10—12). Jézus, mint *örök király*, kegyelemmel és igazsággal bírja és vezérli népeit s birodalmának pálczája, igazságnak pálczája; ő Előhim, a kinek akarata az Isten akaratával azonos és így őt istenimádás illeti meg (1, 8. 9), miért is nevének magasztalására doxológiát zeng az író (13, 21). Ezek alapján a Jézus Krisztusban hívőknek nem lehet fenségesebb hitvallásuk, mint ez: „*Jézus Istennek Fia!*“ (4, 14). Ez fejezi ki azt a legközvetlenebb, legbensőbb viszonyt, a melyben Isten él Jézus Krisztussal, az ő Fiával, a kiben utójjára, de a legkéleltesebb módon jelentette ki magát a föld népeinek (1, 1), a kire mint Urra bízta a választottak felett való őröködést (3, 6) és a jövőben teljességre jutandó messiási országot (2, 5), a mi együtt véve mind az ő istenfiúi öröksége (1, 2). Az Ur Jézus fenségét, örök létét és isteni voltát leg-hívebben jelző eme név *víz* (1, 1; 3, 6; 5, 8; 7, 28), annyira kizárólagos jellegű, hogy ilyen megkülönböztetett kitüntetésben sem Mózes, a ki csak szolga (3, 5. 6), sem az angyalok, a kik szintén teremtett lények (1, 4. 5) és általában soha senki nem részesült, egyedül csak ő. E szerint Jézus nem mint valami bölcsészi fogalom, sem nem mint példányszerű, erkölcsi eszménykép jelent

meg az emberiség történelme folyamán, hanem mint a megígért Messiás, a ki már öröktől fogva örököse, birtokosa, úra a világoknak, melyeket általa teremtett az Isten (1, 2). Jézus személyében mint Fiuban ismerjük meg az Atyát, minthogy a Fiu az Atya Isten dicsőségének visszfénye és lényének jelleme, a kiben az Atya jóságának, hűségének, hatalmának, bölcsességének és igazságának teljessége világol és fénylik felénk. Ő változhatatlan, mennyei Felség; benne remélhetünk, kijelentésében csalatkozhatatlanul megbízhatunk (1, 3). Épen e két fő tulajdonsága, nevezetesen istensége és mindenhatósága által volt képes a kiengesztelés örök érvényű tényének véghezvitelére: a bűn és kárhozat elvételére s az örök élet s idvesség megszerzésére, a mely igazságot az író az ő szövetségi kánon vonatkozó tétéleivel is indokol, annak nyilvánvaló igazolása végett, miként már Izrael fiai az eljövendő Messiásról épen úgy gondolkodtak, mint a hogy ő róla az evangéliom tanuskodik (1. 2. r.).

Hasonló tudatossággal hirdeti e levél más részről Jézusnak emberi voltát is, arra az ő szövetségi messiási alapra támaszkodva, miként a dicsőséggel és tisztességgel megkoronázott Fiunak fel kellett öltenie a megváltásra rászoruló bűnös halandóknak létezési alakját, azaz test és vér részesévé, valódi Emberfiává kellett lennie, hogy elszenvedhesse a bűn büntetését, a halált s ezen az áron megszabadíthassa mindazokat, a kik teljes életökben a bűn szolgátságában nyögnek, nevezetesen az emberiséget (2, 14. 15). Csakis ily módon jöhetett létre az a benső lelki viszony, mely van egyfelől Jézus és az ő atyafiai, másfelől ez utóbbiak és a mennyei Atya között (2, 11. 13). — Mint valóságos igaz ember egyáltalában nincs megkimélve a kísértések csábjaitól, azoktól a temérdek próbáktól, melyeknek ellenében soha egyetlen egy földi halandó sem tudta megvédelmezni a maga lelkét (4, 14). Ő meg tudta; soha sem vala benne bűn, sőt a fogyatkozásnak még árnyéka sem (4, 15). Ő az emberiség tökéletes eszménye (2, 5—9), a ki nem fokról-fokra emelkedett fel az erkölcsi tisztaság és teljes szentség magaslatára, hanem mint a hitnek elkezdője és bevégezője egyedül áll, örök bizonyosság gyanánt (12, 2). Ő a legigazibb proféta: az isteni akarat mennyből alászállott tolmácsa (1, 1); a kegyelmi szövetség kezese, záloga (7, 22) és örök érvényű áldozata által örök váltság oka (5, 9).

A Szentlélekről.

A levél szerzője az egyetlen isteni lényeg három megkülönböztetett személyéről nem szól oly sok ízben, mint Pál vagy Péter apostol; mindamelllett az általa tett egy pár vallástétel és vonatkozás is teljesen elegendő bizonyíték a mellett, hogy ő miként az Atyának és a Fiunak, akképen a Szentléleknek is isteni azonosságot, örök hatalmat és dicsőséget tulajdonít. A Szentlélek kinyilatkoztatja Isten akaratát (3, 7), világos tudomást nyújt a kegyelem felől (9, 8) és bizonyágot

tesz, mint a profétai szózatok közlője (10, 15). A kik a Megváltó kibeszélhetetlen jóvolta és idvezítő kegyelme felől tiszta képet nyertek az evangéliom hirdetése folytán, azok részeseivé lettek a Szentléleknek is, a mi a kegyelembe-fogadás tényének következménye és biztos záloga (6, 4). És így a kegyelmi ajándékok kizárólagos osztogatója a Szentlélek, a mi az ő örök istenségéről tanuskodik.

As Irás.

Az Irás a maga teljes egészében, az isteni kinyilatkoztatásnak egységes okmánytára, a mennyiben Isten már hajdanán tudtul adta akaratát földi tolmácsai, a proféták által, utójjára pedig, az évezredek folyamán feltüntetett annyi számtalan utalás, előkészítés és célzás megvalósulásakor, a teljes időben szólott a föld népeihez az ő Fiában, a mely tény világosan igazolja azt, miként a hajdankori kijelentés, a Krisztusban megtestesült kijelentésnek forrása, alapja (1, 1) s lényegileg mind az ő, mind az új szövetségi íge egyaránt Isten beszéde. Mert Isten az ő szövetségi Irás által nemcsak Izraelhez, de hozzánk, keresztyén hívőkhöz is szól (12, 5) és az a beszéd, a mely életet ad, hat, működik s nemcsak a külvilágban érvényesül, hanem még az érzékfelettit is elemeire képes bontani — ez nem más, mint Isten tökéletes fenségének ama megnyilatkozása, melyről már Mózes és a proféták is bizonyoságot tettek (4, 12). Épen ezért, mert a levélíró ily kiváló becsű és feltétlen tekintélyű okmányt vallja az ő szövetségi Irást, majdnem 40 ízben hivatkozik arra, legtöbbször idézvé a zsoltárokból, de a pentateuchusból és Ézsaiás, Jeremiás meg más proféták (Hab., Hagg.) irataiból is. És idézeteinek kivétel nélkül oly nagy fontosságot tulajdonít, hogy azokat jobbra Isten bizonyosságai gyanánt jelezi, még akkor is, mikor Istenről harmadik személyben van szó (p. o. 1, 6. 7. 8; 4, 4; 7, 21; 10, 30). Pár helyen az érvelési tételeket Krisztus közvetlen mondásaiként (2, 11. 13; 10, 5. 8. k.), majd meg (p. o. 3, 7; 9, 8; 10, 15) a Szentlélek által szólott beszéd gyanánt idézi; a mely írói eljárás csakis abból magyarázható meg, hogy szerző az ő szövetségi Irás minden tételét közvetlen isteni kinyilatkoztatásként ismeri el s idézetét — még ott is, a hol az általa használt LXX helyesbítést igényel (10, 5) — feltétlenül autentikusnak tekinti. Átalában véve az egész ő szövetségi kánon, mint Krisztusra célzó üdvtörténelem, egyfelől meggyőző tények előadásával igazolja Istennek változhatatlan igazságát és kegyelmét, másfelől dicső típusok, példányszerű előképek példáiban szemlélteti úgy az ígért és eljövendett Idvezítőt (3. 7. r.), mint az ő benne való hit által megváltottaknak ős eldődeit (11. r.), a kik épen úgy, mint a későbbi új szövetségi hívő nemzedékek, egy ugyanazon lelki kapocsal vannak egymáshoz fűzve s egy ugyanazon lelki ország javainak örökösei (11, 39. 40). Szóval a levélíró az ő szövetségi példákat és történeteket oly nagy hatásúaknak tartja, mint akár Pál (R. 4. I. Kor. 10), vagy akár Péter apostol (I. 3).

A szövetség.

Miként az Irás, úgy a szövetség is egységes, örök tartamú intézmény (13, 20). A Zsidókhöz írt levél szerzője élénk színekkel rajzolja bár az Ur Jézusban megvalósult kegyelmi szövetség előnyeit és áldásait, de sehol sem hirdeti azt, a mit az újabkori bibliai theologusok egyikénél-másikánál olvashatunk, mintha az ő emberiség és a pátriárkák története nyomról-nyomra készítette volna elő a mózesi szövetségnek az útját (Wellhausen); vagy mintha az ő szövetségben három fejlődési fokozatot kellene megkülönböztetni: Noé, Ábrahám és Mózes személyében (Strack). Sőt ellenkezőleg; az az idő szerint régi, ő szövetség, melyről az író szól, nem más, mint Istennek Ábrahámmal kötött (Gen. 15. 17. r., h. ö. 6, 13—18. v.) és aztán úgy a Sinai hegyen, mint később a proféták által ismételt megújított kegyelmi szövetsége, a melynek épen úgy, mint az egész ő szövetségi üdv-intézménynek célja, valósága, igazsága Jézus Krisztus (8, 7—13). Bizonyítja ezt az atény, hogy már Ábrahám és a hívő ősapák mindnyájan ugyanazon reménységgel néztek az óhajtvá várt üdvözél felé, mint a melylyel a keresztyén hívő várakozik az ígért mennyei örökség elvételére (11, 10. 13—16). Izrael fiai azonban, az ő Istenhez való szövetségi viszonyukat s annak alapelemét az ábrahám hitet szem elől tévesztve, mindig csak a törvényre felebbeztek, a melyet soha meg nem tártottak, sőt még e mellett teljesen elfeledkeztek a hithű ősapákkal kötött frigy lényegéről és érvényéről: épen ezért hirdettette Isten már a proféta által (Jer. 31, 31—34), miként a Sinai hegyen engedelmség feltétele alatt felelevenített, de soha meg nem becsült ő szövetség, mint valamely, láb alatt levő élavult butordarab félretételik, hogy létrejöhessen Krisztusban az az ígértetett üdvös lelki viszony, melynek lényege ez: „Leszek nekiek Istenök és ők lesznek nekem népem!” Hogy ez a viszony tényleg létrejöhessen, az első szövetségnek meg kellett szünnie (8, 7. 13), hogy helyébe léphessen a Jézus közbenjárásával alapított új szövetség (12, 24), a mely csakis idői értelemben új, de érvényét s tartamát tekintve változhatatlan, örök (13, 20). Ennek az új szövetségnek rendeltetési célja az, hogy általa eljussunk az ígért tulajdon birtokába, a minek létrehozására a régi szövetség elégtelennek bizonyult. Az az ígért pedig nem más, mint az Isten tökéletes nyugodalmába való bemenetel (3, 7—4, 10), melyet azok a hithű ősapák is, a Jézusban hívő megváltottakkal egyetemben érnek el (11, 39. 40). E szerint úgy az ő szövetségi, mint az evangéliomi ígért lényegileg ugyanaz (4, 2. 6). A mi meg az új szövetség céljának elérését illeti, ennek szükséges feltétele volt az Ur Jézus halála, a mely jogerőre emelte ránk nézve azt az ő örökségi hagyatékát, t. i. az idvességet, a melyet ő, halálával megszentelt végrendeletében (δικαίωμα) biztosított számunkra (9, 15—28).

T A N Ü G Y.

Egyház és iskola.

Az egyházi törvények 442. §-a ezt mondja: „A presbiterium gondoskodik a szükséges kisdédóvoda, gyermek-menedékházak, vagy elemi, vagy felsőbb népiskola felállításáról és fentartásáról, az iskolai épületek létesítéséről, szaporításáról, vagy bővítéséről, a rendes és rendszeresített állomásokon levő segédtanítók választásáról s ezeknek fizetéséről, valamint a jelen törvényben reáruházott teendőkről, az iskolákra vonatkozó törvények s egyházi felsőbb rendeleteknek végrehajtásáról; valamint azok értelmében az iskolákra felügyel” stb.

Elismerem, hogy áldásos s egyházaink keletkezése óta kisebb-nagyobb mértékben fennálló üdvös intézmény ez. Valóban az iskolák az „*egyház önfenntartásának eszközei*”; de másfelől óriási teher nehezedik épen e miatt főképp szegényebb egyházunk tagjaira. Csakis erős áldozatkészség s mondjuk ki, némi kényszer is járult ahhoz, hogy iskoláit fentartotta s virágoztatta. Es nem mondom, hogy az áldozatkészség kihalt, ez a kincses bánya kiürült; de hogy hűl és üresbül, azt hiszem a tapasztalat eléggé bizonyítja.

Hogy miért van ez így? én nem tudom! Talán a közönyösség? talán az óriás teher, mely minden oldalról a vállakra nehezedik s ebből folyó megélhetési nehézség; vagy a vallástalanság, erkölcstelenség, tudatlanság; vagy talán ezek összevéve?! Fájdalom, még csak a csekély közalapi illetőségek is nehezen, sokszor csakis kényszer útján hajthatók be; az ingyen-iskoláztatás hiányában fizetni szokott tandíjjak pedig némi részben bevehetlenek.

Ezeket tudva s tapasztalva némi aggálylallyal nézek az egyházpolitikai javaslatok életbeléptetése utáni felekezetenélküliségre.

Két évig voltam segédlelkész egy nagyobb egyházközségben, hol a jegyes pároknak — mielőtt összehesekettettek volna — át kellett esni a cenzurán és ime mit tapasztaltam? Voltak e jegyesek, tehát felnőtt, s önálló egyháztagokká lenni készülők között olyanok nagy számmal, kik még azt sem tudták, melyik egyházfelekezethez tartoznak; voltak, kik az uri imát sem tudták elmondani; a hittételekről aztán ugyan mit is tudhattak volna? Pedig voltak jó iskolák és jó tanítók. Csakhogy az említettek az iskolákból kikerültek után vallásos dologgal nem foglalkoztak, a mit az iskolában elsajátítottak, elfelejtették s a tanultakat meg nem tartották. Kérdezem, mit várjunk az ilyen egyháztagoktól akkor, mikor nem is tudják, miért áldoznak, s mikor a felekezetenélküli czim megszabadítja őket minden egyházi tehertől? . . . Elhagyják egyházukat minden lelki furdalás nélkül.

Hallottam községi képviselő, tehát elég tekintélyes ember szájából nyilvános gyűlésen ilyen szavakat: „legyen bármily hasznos és üdvös, a mit az úr mond, ha pénzbe kerül, nem fogadom el”; mit várjunk az ilyen embertől akkor, ha út nyitnak szűkkeblőségének? Jó lelkiismerettel átsap a felekezetenélküliek táborába, hol erszényét békén hagyják.

Es mit várjunk a szegényektől, kikre egyházi adóteher több nehezedik, mint állami adó? . . . ha lelkiismerete által vádoltatik is: áttér a felekezetenélküliek táborába.

S mi következik be? Megmarad az egyházban egy kis töredék, az igaz hívők nyája. Erre nehezül aztán

minden teher, mely az egyház és iskolák fentartására szükséges s hordozná is bizonyára, ha ugyan bírná!

Hive vagyok ugyan az egyházi autonómiának, de megvallom, a teher könnyítése végett nem idegenkedném attól, hogy az iskolákat szegény és kis egyházakban a községnek vagy az államnak átbocsátanók, (a kormány törekvése úgy is erre irányul), természetesen a vallás-tanítást hivatott kezekre s buzgó szívekre ruházzam.

Csak egyházam helyzetét mutatom fel rövid vonásokban, egyházamét, mely annyi és annyi szegényebb egyház helyzetét tekintve, még türehető. 1170 lélekkel bíró egyházam két tanítót és két iskolát tart fenn; tanítói fizetés és iskolafentartás majd 1000 firt terhet hoz évenként, emellett 9200 firt maradt fel templomépítési költségből, melyet ez idő szerint évenként törleszt, úgy hogy évenként egyháza s iskolája fentartására, adósságának törlesztésére általa fizetett összeg, az állami adójának 85%-át teszi, melyből fedezet alig egy szemernyi. Es ezt az áldozatkész tagok fizetik jó részben panasz nélkül, jó részben csak, mert bizony fel-felhangzik az itt is olykor-olykor.

Igen, de tanítóink korpótlék nélkül, iskoláink tartatlan állapotban vannak. Hogy adjunk ily körülmények közt korpótléket, s hogy fogjunk ily körülmények közt terhes építkezéshez? Pedig lehet, hogy az állami felsőbb hatóság — mely egyházi autonómiánkat már úgy is megcsorbította s keveset törődik egyházaink anyagi állapotával — követelni fogja azt mihamar, talán előbb, mint gondoljuk.

A kényszer és bekövetkező súlyos, úgy szólván elhordozhatatlan teher elidegeníti egyházától még azt is, kinél eddig jóindulat nyilvánult s viszi abba a táborba, hol az egyház mellékes dolog.

Ezt megelőzendő, az egyház java mintegy követeli, hogy mi szegények igyekezzünk ezt kikerülni, mit úgy vélnék elérhetőnek, ha — fájlalva bár — iskoláinkat átadjuk a községnek, kikötve azt, hogy ev. ref. vallásu tanítók alkalmazandók, a mi nehézség nélkül kivihető ott, a hol az ev. ref. vallásu lakosok többségben vannak. Így egyházunk sok tehertől megszabadul, könnyebben lélegzik s tagjait a mérsékelt terhek kevésbé idegenítik el s kevésbé kényszerítik lelkiismeretlenségre.

Avagy kérdem, a nazarénusok és baptisták nem épen e miatt terjednek-e főképp, mert legalább elvben a tehertől kívánnak megszabadulni, láthatjuk ezt főképp Dunántul, hol kicsiny egyházközségek annyi egyházi terhet viselnek. Hát még ha lesz egy általános czim, melybe befér minden: *a felekezetenélküliség?*

Éreznünk, nagyon is éreznünk kell, hogy a legtöbb egyház anyagi fejlődését az iskolák hátráltatják s ha azoknak fentartásától megmenekül s tagjait a súlyos tehertől megszabadítja: akkor nem lesz ok az aggodalomra, akkor szegény egyházainkat nem félhetjük az idő viharában. Mert bármit beszéljünk, nagy hatalom az anyagi jóllét, a szellemi jóllétnek is nélkülözhetlen kelléke.

S ezt iskoláink feladásával elérjük; csak a vallás-tanítás terhe nehezedik akkor az egyházra, mely hivatott kezekben olyan eredményt bizonyára elér, mint a milyen eddig észlelhető volt, sőt teljesíthetné azt maga a lelkész is.

Megvallom, ezek előtttem még csak eszmék, melyeknek keresztülvitelére a szükség kényszere nélkül lépést nem teszek, mert iskoláinktól megválni — mely az egyháznak veteményes kertje — nehéz, olyan nehéz

volna! sőt véteknék tartanám ott, hol van alap és anyagi erő; de másfelől a nagyon súlyos adókat — melyek nélkül egyes egyházak nem állhatnak fenn — végrehajtó által, erőszakos eszközökkel hajtani be: a jövődben sem helyesnek, sem tanácsosnak nem tartatom.

M. L.

KÖZÉLETÜNK.

Justus úrnak nincs mindenben igaza.

Justus úr e lap legközelebbi számában az egyház anyagi helyzetét föltárni hivatott „Jelentő ívek” rovatait kritizálván: általában véve teljesen igazat kell neki adnunk; igazat azon állításának, hogy épen nem csudálkozhatik a felsőbb hatóság, ha a jelentő ívek adatait egymástól eltérőknek fogja találni; nem okolhat ezért senkit, ha neha magát a jelentő ívet; mert az eltérések fő-fő oka a rovatok technikai szerkezete. Justus úr szépen és alaposan ki is mutatja ezt magokból a rovatokból. S teljesen igaza van mindaddig, míg a III. sz. alatti jövedelem összesítésnél a szolgálmányok értékének helytelen felszámítási voltát nem állítja. Justus úrat itt cserbe hagyta praktikus érzéke, valahogyan megtévedt logikája s ennek eredménye oly állítás lőn, a mi nem felel meg a valóságnak.

Azt mondja Justus úr, hogy „a III. sz. alatti jövedelem összesítésnél a szolgálmányok értéke a 3-ik szám alatt, a földekből vett tényleges jövedelem pedig az 5. sz. alatt az utasítás szerint (a rovaton kívül hagyott kat. jövedelem mellett) magába a rovatba lévén bevezetendő, ez által a természetben teljesített szolgálmány kétszeresen értékesítettik, miután az a szolgálmány nem pénzüli foly be az illetőktől, hanem az általok művelt föld terményében mint jövedelem értékesül. Ott, a hol az egyháztagok egyházuk érdekében pénzért munkákat vállalnak (aratást, teher szállítást stb.) ott, de csakis ott lehet a szolgálmányok értékét a jövedelmek közzé pénzüli bevezetni; de a hol akár az egyház, akár a lelkész vagy tanító részére földet művelnek — pedig ez a leggyakoribb eset — ott nagy fallacia volna a földek tényleges jövedelme mellett még ezeket is bevinni a jövedelem rovatába, pedig a legtöbb helyen így történik”.

Ez az az állítás, a miben nincs igaza Justus úrnak. Vegyük a dolgot practice.

A föld megművelése, akár egyházé, akár lelkészé, akár tanítóé legyen az, munkaerőt igényel. Ha az egyháztagok nem vállalják magokra a föld művelést, de mégis házilag akarja kezelni egyház, lelkész, tanító: igavonó barmot, gazdasági eszközöket kell beszerezni, cselédet tartania, szóval instruálnia kell a birtokokat. Valjon ez nem készpénzbe kerül? Valjon az önálló gazdaság folytatás nem külön tőkebefektetést, annak folytán jövedelem apadást von maga után?

En a ki szintén magam művelem földeimet, valjon csak úgy a semmiből cselekszem azt; valjon csekély jövedelemem nem tetemesen csökkentti az, valjon ha a gazdasági intrukciót sziveskednék egy más valaki helyettem beállítani, évről-évre fentartani, nem a legnagyobb hálával fogadnám én azt? Hiszen az nekem kész parázs jövedelem volna, mert nem kellene kiadnom ellen értéket, megmaradna évről-évre tisztán az én javamra, és pedig a mellett, hogy a földem rendes hozamát (ha mindig rendes lenne!) szinte jó magam váltanám csengőpengő koronákra. Tehát csakugyan kettős lenne a

hasznom, mert más munkálván földeimet ingyen (oh álmok álma!), megmaradna számomra a jószág, cseléd-tartás és gazdasági eszközök költsége, de nyém lenne az összes föld jövedelem is.

Példával világosítsuk a dolgot még jobban.

Két IV-ed osztályu (felsőbb minőségű rám nézve ignota quantitas, ergo: de strigis quae non sunt, nulla questio fiat!), tehát két IV-ed osztályu egyház lelkészének egyenlő föld birtok áll a rendelkezése alatt; mondjuk 25—25 hold. Az egyiket munkálja az egyháztagok összesége, a másikat nem. Ez utóbbi cseléd, jószág-tartó, gazdasági eszközökre kiad 200—250 frtot, amaz e célra legfőlebb az áldomás költségét. Nos nem az volna-e a nagy fallacia, ha e két lelkész jövedelmét, daczára egyenlő IV-ed osztályu egyházuknak és díjlevelük — egy pont kivételével — egyenlő tételeinek, teljesen egyen értékűnek venné valaki. Hiszen nyilván való, hogy az elsőnek, ha nem parázs pénzben is, de munka erőben 200—250 frttal többet adnak hallgatói, mint a másodiknak. Honnan adják? Abból az élő eleven tőke jövedelméből, mely egyházuk számára a tagok verejtékében kamatozik. Ha adják: méltán számítják az e czímen kiadott pénzértéket jövedelemnek, mert be kell venniök, hogy kiadhassák. Beveszik a munkaerőben, kiadják ugyan abban.

És még egy példát.

Az én kis egyházam tagjai magok művelik az egyház földjét. Vegyük csak az aratást. Van egy 5 holdnyi buzavetés. Már aratásra készen. A szegénység saját kenyere után lőt-fut; a tehetősebbek a maguk kis buzáját munkálják kora reggeltől mind nap estéiglen. Az ember roppant becses — száz keze ha volna, tudna dolgozni rá. Tegyük föl, hogy az egyház buzájára is gondolnak, hogy learassák; mert hát ki érne arra is, mindenkinek elég a maga baja. Pénzes aratókat kell fogadni; ezek 5 frt 50 krt kérnek holdanként. Gondnok úr fizessen 27 frt 50 krt. Ime ennyivel lenne kevesebb az egyház bevétele. De „muszáj” ám learatni az egyház buzáját. Nos, nem 27 frt 50 kr. bevételt szereznek-e az egyháznak a mellett, hogy az egész földhozam az egyház magtárába folyik be? Az egyik, kész tőke apadását megátolják, egy másik, nyugvó tőke gyümölcsötetésével.

Hát megvallom, nem bírom érteni Justus úr azon állítását, hogy az ilyenmű, akár egyház, akár lelkész, akár tanító részére teljesített szolgálmány, mert „nem pénzüli foly be az illetőktől, hanem az általok művelt föld terményében, mint jövedelemben értékesül” nem számítható föl külön jövedelem gyanánt. Mert engedelmet; nem a föld terményében folyik be, nem abban értékesül *első helyen*, hanem a munkaerő fölhasználásában, a mi pedig, gondolom, Justus úr szerint is csak ér valamit. Erteném én Justus urat, ha az a bizonyos föld az egyháztagok pusztá nézelődésére megteremné a maga gyümölcsöt, vagy ha a termett gyümölcsből nem kellene kiadni a gyümölcs egy bizonyos hányadát — idegen munkás kézre szorulván.

Igenis! Gyümölcsöző tőke az a szolgálmányt teljesítő egyházi munkaerő, bármire fordítsuk is, akár szántásra, akár aratásra, akár teherszállításra. Elannyira, hogy ha valamely egyháztag kivonja magát a szolgálmány alól, bizony megfizeti az ellenértékét. Mert ha ezt a munkaerőt ide nem fordítjuk, akkor másunnan kell venni az ennek megfelelő értéket, ez a kész tőkét fogja emészteni folytonosan. A minthogy ott, a hol az ilyenmű szolgálmányokat megváltják az egyháztagok, csakugyan kész tőkéjük rovására teszik azt, vagy leg-

alább is egy még ki nem aknázott, közvetve gyümölcsöztesztetőkötököt parlagon hevertetnek.

Szerintem azért helyesen tették, ha — a hol az állapot annak megfelelő volt — külön fölszámították az e nemű szolgálmányokat is. És annál fogva óhajtom, hogy ott, a hol dönteni fognak „Jelentő íveink“ tartalma fölött, az általam fölhozottak is figyelembe vétessenek a Justus úrei mellett s győzzön a helyesebb fölfogás, győzzön az, a mi a tényleges valóságnak inkább megfelel. Egyébaránt — azt hiszem — patet via ad disputationem, szóljon hozzá más is; tisztázzuk a dolgot, megérdemli.

(Majtis).

F. Varga Lajos.

Külföld.

Levél Amerikából.

Írta: *Harsányi Sándor.*

Alkalmat veszek magamnak arra, hogy barátaim s e lap t. olvasói előtt az amerikai, felette érdekes és nagyon tanulságos egyházi viszonyokat időm s e lap teréhez képest röviden megismertessem. Eddig is tehettem volna azt, de nem lévén kezemben, sem az angol, sem a német missió bizottság jelentése, sem egyetlen egyházmegyének jegyzőkönyve, csak az itteni (clevelandi) viszonyokról szólhattam volna. Noha ezek is elég érdekesek, de mégis nem oly nagy arányúak, és az egyes egyházak beléletéből merített adatok nincsenek is oly rendszeresen egy könyvben csoportosítva, mint azt egy egyházmegyének, p. o. az Erieegyházmegyének jelentésében föltalálhatjuk.

Szólok legelsőben is Cleveland egyházi viszonyairól. Cleveland, lakosságra nézve Ohio államnak második nagy városa. Cincinnati főváros után következik mindjárt, 500,000-et meghaladó lakosságával. A városban mintegy 130 különféle felekezet él, melyek összesen, mint a statisztikai kimutatásból olvasom, 332 templomot tartanak fönn.

Megjegyzem, hogy e számba, sem az olyan egyházak, melyek rendszeresített lelkészi állomással nem bírnak, (mint p. o. a quakkerek, számtalan más felekezetek) sem p. u. a miénk, magyar reformátusoké, mely saját külön templommal idáig nem bírt, sem végre az olyan egyházak, melyeknek lelkészei nem az amerikai törvények szerint eskettetnek föl: befoglalva nincsenek. Idáig tehát a hivatalos kimutatásban mi sem szerepelünk, noha a missio fölszentelt az egyházmegye által minden magyar missionáriust, mert e nélkül lelkész Amerikában jogérvényes házasságot nem köthet meg. Immár a másik akadály is el van hártva, mert már tető alatt, s belső berendezéssel ellátva, készen áll a Madison avenue végén gyönyörű goth stílusú sugár tornyunk s templomunk, hirdetve a három századon keresztül erejében meg nem fogyatkozott protestáns áldozatkészéget, hithűséget, s evangéliumi szent vallásunkhoz való törhetetlen ragaszkodást.

Derék becsületes magyar ref. népünk évtizedek óta szent lelkesedéssel hordta össze filléreit, hogy alkalmas időben fölépíthesse az Isten dicsőségét hirdető magyar ref. templomot Cleveland városában. A kegyelem Istene megsegítette őket. E hó 25-én a helybeli és környéki összes magyarság, s számos angol és német lelkészek jelenlétében fölszentelési ünnepélyt üljük. Az egész épület igen csinos és szép. Egyért harcoltam csak velök. A torony sugárságából veszt az által, hogy a csúcsába egy hatalmas gombot tettek honi szokás

szerint. Eleget beszéltem nekik, hogy otthoni templomaink nagyjából román stílusban alkotvák, s azokon jól veszi az ki magát, de ők csaknem megindulva kértek, hogy hagyjam meg rajta a gombot, mert ők azt úgy látták otthon is.

Mint mondám, Clevelandban 362 lelkész van. E szám csak azt jelöli, hogy hány rendszeresített parochiája, illetve temploma van. Tehát 362! A legnagyobb kontingensét ennek a presbyterianusok alkotják, mintegy 180 hatalmas templommal, s ugyanannyi lelkészszel. Ezután következnek a német lutheránusok, mintegy 34 (híveik száma haladja a 60.000-et), azután a kisebb felekezetek; német ref. lelkész van 9, híveik száma egyenként 1000—1000; elfeledtem még előbb említeni az episcopalistákat, ezek 40 lelkészt tartanak fönn, s csodálatos terjedő képességgel bírnak; a congregationalisták, temperancok, quakkerek, methodisták igen nagy számmal, mormonok csekélyebb arányban, a buddhisták külön városrészben laknak, s a japánok, kik között az angol missió fáradhatlanul tevékeny munkái nagy sikerrel működnek; neolog és orthodox izraéliták, görög és római katolikusok gyéren, tót lutheránusok két templomot tartanak fönn.

A róm. katholicizmus itt mindent elkövet, s a régihez makacsul ragaszkodó konzervatizmusának végső erőmegfeszítésével küzd, hogy megvesse lábát a szabad Amerika talaján, ha már le kell mondania arról a reményről, hogy az óriási arányokban terjedő protestantizmussal lépést tudjon haladni.

A felvilágosodott, a modern Amerikában nem procedálhat a katholicizmus. A mysticismus számára itt nincs jó levegő. Itt, ha egy kath. pap arra a vakmerő gondolatra merne vetemedni, hogy selyem uszályban, vagy csak egyszerű reverendában is végig menjen az utcán; le kell neki számolni azzal a bizonyos bekövetkező körülménnyel, hogy holmi almacsutkával, sárgolyókkal, rothadt krumplival, s más e féle, nem épen kellemes dolgokkal utcai gyerkőczök megdobálják. Itt holmi kékbársony főpapi ornátusban való csillogásról végképen le kell mondani, mert igen könnyen megeshetnék, hogy az illetőt elfognák, mint eszelőst. Az amerikai egyházak nem ismernek püspököt, nem esperest. Itt minden pap: testvér. Egyik embernek ép annyi az értéke, mint a másiknak. Azt tartják, hogy Isten országában nincs kvalifiká-, klasszifiká-, kandidá- és még egy rakás -czió! Nem nagyképző bizottságok jelölnek ki egy-egy lelkészt a sok közül arra, hogy hirdethesse valamely egyházban az Isten ígését, hanem kit-kit saját belső hivatása. A katholicizmus hierarchikus szervezete itt is fönnáll ugyan, de ez Rómából igazgattatik, s nem amerikai püspök által! S ha itt állítanának föl r. kath. püspökséget, az az egy bizonyos előttem, hogy nem szeretnék ennek székébe beleülni! De erre itt nem is mernek gondolni! Olyannak tünne ez föl a szabad amerikai polgárok előtt, mint egy republikánus államforma monarchiával!

A katholicizmusnak itt Clevelandban kicsiny fészke van. Mindössze 5 templommal, három angol, egy német s egy magyarral bír. Még aránylag leghatalmasabb közöttük a magyaroké. Egy fanatikus ember a papjok; jó helyről került ki, Simor oldala mellől, Esztergomból. Ez egész bravourral üzné a lélekfogdosást, elkeresztelést s más a féle nemes dolgokat, — ha az angol élelmesebb nem volna nála. Mindazonáltal itt elemében érzi magát, mert ide nem hat el a Csáky-féle rendelet ereje, nem is idézik a papot törvény elé, nem bánják, ha a feje tetejére áll is. Az állam maga annyit sem törődik velök, mint a debreczeni városi tanács az ártézi kut bódéjával,

vagy a nagytemplom toronyórájával. Így hát szidhatja és rágalmazhatja Böhm páter is azokat a szerencsétlen honfitársait, kik véletlenül nem lehettek boldogok az egyedül idvezítő anyaszentegyház kebelében születhetni. De hát ők elvégre is szegények nem tehetnek róla! Az ember a saját születése felől nem határozhat. Szerencse, hogy nem Böhm úr osztogatja az idvességet, így mégis csak van némi reményünk arra, hogy Isten kegyelméből talán mi is elnyerjük azt.

Magyarok mintegy 5000-en vannak itt, kiknek fele izraelita, a többi megoszlik ref. r. kath. és gör. kath. között, kik már mindnyájan önálló templommal, s tiszteségesen dotált pappal bírnak. A gör. kath. papnál a napokban voltam látogatáson, ő mondja hogy neki a hivek havi 80 dollárt (k. b. 200 frt) (s 3 szobalakást, fűtéssel) fizetnek, s e mellett minden család évi 6 dollárt (k. b. 15frt) templomkölcson törlesztésére. A róm. kath. hivek egyenként 6 dollárt fizetnek párbérbe, s évi 8 dollárt kölcson törlesztésre. Ref. hiveink csak egyházi adó fejében fizetnek 2 dollárt, s hatalmas stólat. Mondhatni legnagyobb számban ref.-ok vannak itt letelepedve, de nemcsak Cleveland, hanem az egész környék is el van árasztva ezekkel. Az angol missió szívére vévén az itteni ref. magyarság ügyét, gondoskodott ezek vallásos szükségéinek kielégítéséről.

Fölállított nevezetesen Pittsburg székhellyel egy magyar missiói telepet. Jelenleg 5 magyar ref. missionárius működik az Egyesült Államok területén, de a missio tanács jövő évi költségvetésében előirányzott még két magyar ref. lelkész fizetésére szükségeltető összeget. Az egyik lelkészség a tengerparton gyönyörű vidéken Brightonban, a másik Montcarnelben fog igen valószínűleg fölállítani. De ez még mind kevés. Newyorkban mulhatlanul szervezendő a ref. egyház. A hivek, a jelenlegi mostoha idők daczára is, sürgetve keresnek maguknak lelkészt, s minthogy máshova nem tudtak folyamodni, Zelenka püspökhöz írtak, hogy lelkészt küldjön nekik, kinek ők biztosítanak 300 dollárt, remélvén a missio támogatását is. A felelet mindig késik az éji homályban! Montcarnelben jelenleg egy Dokus nevű tanító végzi a lelkészi teendőket, mert nem kapnak a hivek magyar lelkészt. A missio kénytelen két magyar ifjút, kiknek egyike odahaza 4 gymnasiumot végzett, másika meg csak elemi, — a lancasteri egyetemre küldeni kiképzés végett, hogy elláthassa a magyarokat lelkésszel. Természetes, hogy a szegény magyarok kénytelenek megelégedni olyan lelkésszel, a melyet épen kapnak, mert itt nincs módjukban válogatni, mint odahaza. Mi itteni magyar missionárius lelkészek azonban egy feliratot küldünk be a missio tanácshoz, melyben kérjük a bizottságot, hogy szervezzen rendszeres lelkészi állomásokat, nyisson reá magyar egyházi lapokban pályázatot, s biztos lehet róla, hogy képzett és lelkes magyar missionáriusokat fog nyerni, kik Istenországának, s evangéliomi szent vallásunknak ügyét előbb fogják vinni ez idegen országban. Lehet tehát, hogy csak nagyon rövid idő kérdése, hogy megszorítottassék az Egyesült Államokban a lelkészségek száma. Megtörténhetik azonban az is, hogy az angol missio, látva azt a tétlenséget, azt a közönyösséget, mellyel a magyarországi ref. egyház Amerikában élő hitfelei lelki üdve iránt viseltetik, megunja az örökös támogatást és segélykérést, s kimondja: magyar protestánsok, ha ti rólatok végkép leveszi a gondját hazai egyházatok kormányzó hatósága, hogyan és miért támogassalak én benneteket, mikor pénztárunkat úgy is szerfelett igénybe veszi az ázsiai, afrikai, s ausztráliai missio állomások föntartása? És ebben igazá-

is van a missionak, mely rengeteg összeget áldoz külmiszióra. Neki elég a maga gondja. Mi magyar reformátusok pedig szétszórva és elnyomatva idegen felekezetek és nemzetek százezrei által vagy absorbeáltunk, vagy végkép elveszünk. Itt tenni kell az egyetemes magyar ref. egyháznak is. Mert magában Clevelandban 500 családnak református hitünkben való megtartása forog szóban. A napokban meg arról értesültem, hogy a szomszéd városból Lorainból, 700 magyar ember költözik be városunkba, mivel a demokrata párt győzelme miatt a gazdag gyártulajdonosok felmondták demokrata érzelmű munkásaiknak a munkát, s elbocsátották őket. E 700 magyar közül, több mint 300 református, s így anyaszentegyházunknak tagja. Így Cleveland valóságos centrumává tétetik a magyar reformátusságnak, most már anyival is inkább, mert külön saját templommal, is bír! Clevelandban tiszta ref. hitvallású 500 család van körülbelől. De minthogy itt állam és egyház között absolute semmi viszony sincs, s ennél fogva senkit sem lehet kényszeríteni arra, hogy valamely egyház vagy felekezet tagjának vallja magát, ezért ez 500 családnak is még ez idáig — fájdalom — alig több mint fele van beiratkozva egyháztagul. Ennek oka különben távolról sem a vallástalanságban vagy hitközönyösségben keresendő, hanem ama roppant politikai és gazdasági válságban, a kiütött s már két év óta dülő vámháborúban, s az ennek következtében beállott ipari és kereskedelmi pangásban és a munkahiányban. A változékony politikai esélyek, egyik vagy másik politikai párt uralomra jutása számot tevő tényező az egyházak beléletében is. Ha van munka, akkor az egyházak matriculái is telve vannak egyháztagok neveivel, ha panganak az üzletek, ha szünetelnek a gyárak, akkor a templomok is üresek, akkor nincs keresztelés, nincs esketés a papnál, sőt még meghalni is vonakodik ilyenkor bárki is, mert ez is drága multság, szegény ember pedig luxusra nem költhet! Normális időben ha t. i. a gyárakban teljes üzemmel megy a munka, 15 dollár (36 frt) egyházi adó nem teher egy közönséges munkás embernél, mikor két hét alatt keres 40—45 dollárt! Böhm kollega egy halottat sem temet el 8 dolláron alól, s nem esket meg senkit, míg csak le nem szurja az ezért járó 6 dollár stólat. Itt persze lehet, mert itt nem az egyházmegye, hanem az ember maga szabja meg a stola nagyságát! A lelkészek nagy része hatalmas stólavá sanyargatván hiveit, nem csoda, ha Clevelandban 80.000 gyermek nincs megkeresztelve! Persze nem is lehet arra kényszeríteni a szülőket, hogy ők 2—3 dollárt fizessenek a papnak keresztelésért. Mert 2 dollár a minimum. Ha megszületik a gyermek bejelentetik nevével együtt a városházán, ott is kaphat ám keresztlevelet, de nem keresztvizet. Esketés is elvégeztetik ugyanott 5 perc alatt. Hirdetésnek hire hamva sincs! Temetéshez sem kell pap, csak ha különösen kívánják! S ily körülmények között egyedül azt bámulom, hogy Clevelandban 400 egyház és parochia fönn tud állani, s hogy a nép annak szükségét érzi!

IRODALOM.

a) Egyházi irodalom.

Kik vagyunk mi? Irta Dicsőfi József. Ára 15 kr. Az a beszéd ez, melyet a tiszántúli egyházi értekezlet megalakulásakor ritka hatással adott elő a tudós szerző a debreczeni nagytemplomban megjelent díszes gyülekezeti előtt. A beszédet igen találóan *gondolatoknak* nevezi a

szerező; s valóban szép és mély gondolatok tárháza az. Különösen szép a beszéd előtt mondott imádság, magának a beszédnek megkapó bevezetése és az első része; de a többi rész is hitből és tudományból fakadó gondolatláncolat. A kik a lelkészi karból még nem tudják, e beszédből megtanulhatják, kik ők? De általában minden protestáns ember gyönyörűséggel és sok áldással olvashatja, miért is melegen ajánljuk. Kapható Telegdi K. Lajosnál Debreczenben.

„Pál apostol levelei“ cím alatt *Maszyk Endre* pozsonyi ág. hitv. evang. theologiai akadémiai nyilv. r. tanár, az általa már közrebocsátott „Pál apostol élete és levelei“ című nagy vállalkozásának folytatása gyanánt kiadta az első füzetet, melyben a thessalonikai első levél tárgyalását kezdi meg. Törekvése, a mint felhívójában mondja, oda irányul, hogy hű és jó fordítást, alapos és világos magyarázatot s kellő tájékozást nyújtó kritikai jegyzeteket adjon, hogy művének hasznát lássa a gyakorló lelkész s a theologiai hallgató egyaránt, s épüljön belőle minden mívelt egyén. E szerint oly feladatot tűz maga elé, a melyet csakis úgy valósíthat meg, ha a szorosabb értelemben vett tudományos exegesisből, a közhasznavehetőség kedvéért eltekint. Előbb a szerinte kétségtelenül hiteleseknek vélt páli leveleket veszi sorra, ilyenek volnának 1. Thess., Gal., 1. és 2. Kor., Róm., Filem. és Fil., a miből következtethető, hogy az apostol többi leveleinek authentiáját megkérdőjelezi. Minden elfogulatlan szakembernek be kell ismerni, hogy szerző sok tanulmányt és ambíciózus lelkesedést feltételező munkához fogott s megérdemli, hogy az érdekelt körök támogatásban részesítsék. Munkájának első kötetére alkalmaslag visszatérünk, a második kötetet pedig egy-egy levél tárgyalásának befejezése után, időről-időre bemutatjuk. Végül jelezzük, hogy „Pál levelei“ két hónaponként 6 ives füzetekben jelennek meg. Egy-egy hat ives füzet ára 60 kr. (1 korona 20 fillér). Három füzet, 18 iv 1 frt 80 kr. (3 korona 60 fillér). Hat füzet, 36 iv ára 3 frt 60 kr. (7 korona 20 fillér). Megrendelhető a szerzőnél Pozsonyban, Temető-utca 3. sz.

A „Téli Ujság“ első száma nagy pontossággal már megjelent. A vidéki buzgó olvasók figyelmébe ajánljuk a lap élén közölt meleg hangú előfizetési felhívást, mely így szól: „A magyar protestáns olvasóközönség kedves téli vendégének a *Téli Ujságnak* immáron 16-ik évfolyamát indítjuk ez alkalommal útnak azon jó reményben, hogy minden családnál újlag szíves fogadtatásban fog részesülni. Kedves vendége kíván lenni ez a kis lap ebben az esztendőben is a népnek. Építeni a hitben, nevelni a jó erkölcsökben, erősíteni a meg nem szégyenülő reménységben és vigasztalni a megpróbáltatások közt: ez lesz célja és feladata a ránk jövő télen is. S ezekre kinek ne volna szüksége? Oh azért olvassa ezt minden atya és anya háznépének, egybegyűjtven a férfiakat és asszonyokat, a kicsinykéket és jövevényeket, hogy hallják s tanuljanak s féljék az Istent s őrizzék meg, beteljesítvén a törvénynek minden igéit. Különösen felkérjük lelkészársainkat, egyházunk tanítóit s érdemes presbtereit, hogy nemes és jó munkánkban a lap terjesztése által segíteni s a küldött példányokat híveik közt kiosztani sziveskedjenek. A lap 13 négyoldalas számban jelenik meg: deczember, január és február hónapokban, minden szerdán. *Előfizetési ára: 26 krajczár*, ha egy csomagban legalább 10 példány küldhető. Kevesebb számú példányoknál azonfelül példányonként 13 kr. postaköltség fizetendő. Előfizethetni a mellékelt postautalványon Hornyánszky Viktor könyvkiadónál, Budapesten. Kíváló tisztelettel vagyunk Kőrös-

„Tarcsa, 1894. november hó. Szabó János, békésbányai ev. ref. esperes, s a „Vallásos Iratokat Terjesztő Egyesület“ elnöke, Csécsi Miklós, makói ref. lelkész, Budai János, b.-böszörményi ref. lelkész, szerkesztők.“

Megjelent: 1. *A beregi ev. ref. egyházmegye* 1894. évi augusztus hó 23. és 24-ik napjain Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta: Zámory Béla, egyházmegyei főjegyző. — 2. *A nagy-szalontai ev. ref. egyházmegye* 1894. augusztus 16. napján N.-Szalontán tartott közgyűlésének és bírósági ülésének jegyzőkönyve. Kiadta: Balog Ambrus egyházmegyei főjegyző. — 3. *A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület évkönyve* az 1894—95-dik évre. Szerkesztette Elek Lajos, egyesületi jegyző. Tizenharmadik évfolyam.

b) Nemzeti irodalom.

Magyar mese- és mondavilág. Meséli *Benedek Elek*. Illusztrálta *Széchy*. Kiadja az Athenaeum Budapesten. Megjelenik 50 füzetben (V kötet), két heti időközökben. Egy füzet ára 25 kr. A ki tiz füzetre előfizet, a füzeteket bérmentve kapja. A magyar mese- és mondavilág megírásával és kiadásával egy nagyértékű vállalatba fogott *Benedek Elek* meg az Athenaeum. Egy ezerév mese-költészete lesz abban összegyűjtve s előadva a magyar nép mesemondó hangján, melyhez *Benedek Elek* úgy ért, mint hazánkban senki más. A magyar nép lelkéhez szölvőbb millenniumi emlék bizonyára nem lesz ennél. De élvezettel olvashatja az irodalmilag művelt ember is, mert *Benedek* irodalmi nyelven adja tovább a gyönyörű meséket a nélkül, hogy azokat eredeti karakterükből kivetkőztetné. Az ifjúságnak pedig, paedagogiai szempontból, első helyen ajánlandók eme szép mesék. Belátta ezt a *közoktatásügyi miniszter is*, s ez év május 29-én kelt rendeletével ajánlotta az iskoláknak, mint paedagogiai szempontból igen becses művet, mely a tanévet záró vizsgálatok alkalmával jutalomkönyv gyanánt szerfölött alkalmas. Megjelent eddig belőle az első kötet (10 füzet) és a második kötetből 7 füzet. Az első kötet tartalmaz 60 szebbnél-szebb meséket, történeti és helyi mondákat. Benne különösen a hun mondakör van feldolgozva, míg a második kötet a király mondakörrel foglalkozik. A füzetek *Széchy* kedves rajzaival vannak illusztrálva. Az érdekes és értékes vállalatot melegen ajánljuk olvasóközönségünk, főleg lelkészeink és tanítóink figyelmébe.

As Athenaeum Képes Irodalomtörténetéből (szerk. *Beóthy Zsolt*) megjelent a 27-ik füzet három ivnyi szöveggel és gazdag illusztrációval. *Rákosi Jenő* befejezi *Katona Bánkban-járól* írt nagyérdékű cikkét; *Badics Ferencz*, a vállalat segédszerkesztője, *Kisfaludy Károly* iskolája cím alatt azokról a kisebb írókról (*Gombos, Bolyai, Vitkovics, Fáy, Gaal, Kovács, Csató*) értekezik, kik hasonló szellemben már előtte, majd utána az ő hatása alatt léptek fel s tovább fejlesztették a nemzeties irányú novellát és vigjátékot. A következő cikket *Szász Károly* írja: *Vörösmarty Mihály*. Bevezetésül érdekes párhuzamot von *Vörösmarty* s más nagy költőink között, kifejti a költői nyelv újjáalkotása körül szerzett érdemeit, majd részletesen ismerteti a nagy költő élet-pályáját s működése minden irányát. A magvas tartalmú s lendületes nyelven írt nagy tanulmányt *Váczy János* cikke követi: A klasszikai éposz művelői cím alatt, melyben eddig *Horváth Endréről*, az *Árpádiász* költőjéről és *Czuczor Gergelyről* ír. A szöveget számos irodalmi vonatkozása kép díszíti, így *Bánkbanból* egy jelenet (egykorú jelmezkép) és *Katona kecskeméti emlékszóbra*, *Vitkovics, Fáy, Gaal, Kovács Pál, Csató, Vörösmarty*

(ifju és öregkori) és neje, Horvát Endre, Czuczor Gergely arczképei, továbbá Fáy mellszobra és kalaputczai háza, Vörösmarty nyéki lakóháza, az a jelenet, a midőn elszavalja a Fóti dalt, és székesfehérvári ércszobra, Horvát E. emlékére s Vörösmarty Kis gyermek halálára írt szép költeményének első fogalmazású kézírata; külön mellékletül: Kazinczy találkozója Kisfaludy Károlylyal (a 20-as évek íróinak arczképeivel) és Széchenyi ifjúkori költeményének kézíratai hasonmása. A befejezéshez közelítő vállalat kétheti 40 kros füzetekben jelenik meg s minden hazai könyvárusnál megrendelhető.

Protestáns új képes naptár az 1895-dik évre. Szerk. legifj. Szász Károly. Ára 50 kr. Kiadja a Franklin-társulat. Mint mindig, úgy most is változatos és érdekes tartalommal jelent meg ezen egyik legrégebb naptárunk. Összeállítása a szerkesztőt, szép külső képe a kiadó társulatot dicséri. A történeti részben a szerkesztő tekintettel volt úgy hazánk, mint különösen prot. egyházunk kiemelkedőbb eseményeire. Hosszasabban foglalkozik *Kossuthal, br. Vay Miklóssal*, de sok melegséggel *Jókai-val, Jurányi Vilmossal, Baksay Istvánnal, Pulszky Ágostal*, kiknek arczképeit is közli. A szépirodalmi részben részint versek, részint elbeszélések alatt *Varga Gyula, Szabolcska Mihály, Balassa István, Kajabusz*, legifj. Szász Károly, *Molnár Viktor, Baján Miksa* (fordítás), *Nagy Balázs* neveivel találkozunk. Legvégül van a protestáns egyházi és iskolai tisztai névtár s azután a vásárjegyzék. A naptár — mint látható — bő és hasznos olvasmányt nyújt a magyar prot. középosztály számára.

c) Népiskolai tankönyv-irodalom.

Természetrájs cím alatt a tiszántúli ev. ref. egyházkerület C. tantervéhez írott népiskolai könyvecskét küldött be hozzánk a mű szerzője, Zih Károly békésszentandrás tanító. Miután a szerző régi búgó munkása népiskolai tanügyi irodalmunknak: eddigi érdemeire való tekintetből tartózkodunk attól, hogy minőségének megfelelő hangon szóljunk jelen munkájáról; csak egyszerűen jelezzük, hogy azt a sikerült alkotásai közzé nem számíthatja. Röviden jellemezve: értéktelen, felületes munka az, melynek érdemleges bírálata, illetve kiigazítása és kipótolása terjedelemben magát a művet túlhaladná: úgy módszertani, mint tartalmi tekintetben a mai időknél 3—4 évtizeddel hátrább jár. Átlapozgatása meggyőző a felől is, hogy az egyházkerület azon intézkedése, mely a népiskolai természetrájs tanításánál kézikönyvet használni nem enged, felettébb bölcs rendelkezés; s bizonyossá tesz egyszermind a felől, hogy az egyházkerület kiadásában megjelent és kötelezővé tett természetrájsi kitűnő vezérkönyvet még azon tanítóink sem ismerik mindnyájan, kik ezen tárgyban a tanítók számára kézi könyv írására adják magokat. Legyen szabad azért ez alkalommal is felhívni a figyelmet Szent József természetrájsi vezérkönyvére, mely az egyházkerületi kiadványok között a legsikerültebbek közzé tartozik; megvagyunk győződve, hogy annak a tudomány mai színvonalán álló, tartalmas és eleven leírásából bő anyagot meríthet a tanító tanítása vonzóvá, tanulságossá s kedvelté tételére s a kéz alatti vagy ahhoz hasonló érték nélküli kiegészítő eszközökre nem szorul. Még ha beismerjük is, hogy lehetnek esetek, mikor a kézikönyv használata a természetrájs körében indokolható; az ily felületes előadásnak jogosultságát semmi körülmények közt el nem fogadhatjuk. Ideje immár, hogy a tantárgyak közt szokásos különbségtételt, mintha egyik „előbb való“, „fontosabb“, másik csak „mellékes“ volna, s utóbbinak

tanítása „akár hogy“ célhoz vezet, valahára mellőzzük; sokkal inkább igyekezzünk az egyes tárgyakat jelentőségökhoz mérten egyenlő figyelemre méltatni; igyekezzünk egyebek közt a természetrájsnak is tanításunk körében az őt illető helyet megadni, mit úgy érhetünk el, ha első sorban magunk is a tudomány mélyére hatolunk. Ekkor biztosak leszünk abban, hogy *mit* és *hogyan* tanítsunk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Református egyetemes konvent.** A mult heti tudósításhoz pótlék és kiegészítésképen közöljük a következőket:

A legközelebbi konvent 5000 forintot hagyván fenn, egyszer mindenkori segélyezésre; ezen összegben a következő egyházak részesültek:

Tiszáninneni egyházkerületből: Abaujkér 100 frt, Ládháza 150 frt, Mád 100 frt, Szakácsi 150 frt, Horka 100 frt, Kolbása 100 frt, Szadellő 100 frt, Palló 80 frt; összesen 880 frt.

Dunántúli egyházkerületből: Magyar-Bartrug 400 frt, Zanka 500 frt, Arács 400 frt, Tihany 500 frt, B.-Kövesd, Csopak Paloznak 400 frt, Litér 400 frt, Balaton-Udvari 500 frt; összesen 3100 frt.

Erdélyi egyházkerületből: Gyergyó-Szent-Miklós 200 frt, Mező-Ujlak 100 frt, Szász-Breta 320 frt, Monó 100 frt, Völyök 200 frt, Balásfalva 100 frt; összesen 1020 frt.

A kassai katonai alreáliskolában tanuló ev. ref. vallású növendékek vallás-oktatása tárgyában konventünk folyó évi tavaszi gyűléséből megkeresést intézett a vallás és közoktatásügyi miniszterhez, a ki most az illető hadügyminiszternek válaszát megküldötte. Az iskolaügyi bizottsághoz tétetett kellő figyelembe vétel és további intézkedés végett.

A konvent a *h.-m.-vásárhelyi* gymnasium államsegélyezése ügyében a szerződést jóváhagyta, a *hajdunánási* gymnasium államsegélyezése tárgyában pedig, hogy 8 osztályra egészítették ki s évenként 13 ezer frt államsegélyben és 15 ezer frt egyszermindenkori segélyezésben részesüljön, — a fentartó testület kérvényét ajánlólag terjesztette fel.

A *pápai* főgymnasium államsegélyezése ügyében a létrejött szerződést a konvent szintén jóváhagyta és megerősítette. Nemkülönben a *sepsi-szentgyörgyi* gymnasium fentartó testületének eljárását is helybenhagyta, hogy a nevezett intézet előjárósága a halaszthatlan sürgősség miatt felfolyamodott a vallás és közoktatásügyi miniszterhez az eddig nyert államsegélynek felemelése végett.

Az *országos lelkészi nyug- és gyámintézet* ügyében kimondotta a konvent: a beérkezett vélemények lehető figyelembe vételével az egyetemes lelkészi özvegy-árva gyámintézetet, elkülönítve az egyetemes nyugdíjintézettől, egyelőre zsinat összehívása nélkül kívánja létesíteni, úgy

azonban, hogy az egyetemes gyámintézetre az országos közalapból adandó hozzájárulás folytán, az országos közalapnak a törvény 259. §-ában felsorolt céljai s ezek közt a létesítendő egyetemes lelkeszi nyugdíjintézet is rövidséget ne szenvedjenek. A gyámintézeti alapszabálytervezetnek ily értelemben leendő átalakításával és a jövő év tavaszán tartandó egyetemes konventre beterjesztésével, az 1893. évi 60. b) számú konventi határozattal alakított küldöttség bizatik meg. A tavasszal tartandó konvent a tervezetet megállapítván s a tervezet az egyházkerületeknek megküldetvén, az e célból a jövő év őszi összehívandó konvent fog ez ügyben véglegesen határozni. Minden lelkesz köteles tagja leendő a gyámintézetnek és hogy a konvent rendelkezése alatt álló államsegélyösszeg ezen célokra fel nem használható, ezen szempontok kiemelése mellett a főbb elvek meghatározását a konvent nem tartja szükségesnek; a küldöttség az egyházkerületek véleményéből és a konventi jelenleg lefolyt tanácskozások alkalmával nyilvánított nézeteiből és felfogásokból kellőleg tájékozhatja magát.

A kinevezett küldöttség még az nap megtartotta szervezkedő gyűlését: elnökké Szász Domokos püspököt, előadóvá Széll Kálmán konventi tagot választván meg.

— A klerikális sajtó mindent elkövet, hogy a Debreczenben történt dolgokat saját álláspontja és céljai érdekében kizsákmányolja. A Religio, a mely egyik legtekintélyesebb klerikális és ultramontán sajtó-organum, hosszasan ír e tárgyról, azzal a tendenciával, hogy a protestántizmust s különösen magyar reformált egyházunkat a király iránt tartozó lojalitás tekintetében rossz hírbe hozza. Tulajdonképen nem is érdemes az ilyenfajta gyanúsításokat figyelembe venni. De tanulságos beszédek ezek, mert egyrészt megismertetik velünk azon eszközöket, a melyekkel annak a koramult egyháznak korhadtt intézményeit kívül-belől támogatni szokták; másfelől pedig azt is megtanulhatjuk ezekből, hogy egyházunk érdekeinek miként tehetünk legrosszabb szolgálatot. — Szükségesnek tartja a nevezett lap felhívni a figyelmet arra, a mi „Debreczenben az elvadult szenvedélyek között történt, mert ez mutatja, hogy a *protestántizmus* *karöltve járó, a protestántizmus által szült szabadelvűség* a lejtőnek legalsó fokáig jutott, melyen túl már nincsen más, *mint az 1849-iki ápril 14-ikének ismétlődése.*” Előadván ezután ékes szavakban a hirhedt banketti eseményeket, így folytatja: „Ime ez a tény, mit eltagadni nem lehet, mi a figyelmet a legnagyobb mértékben magára vonja. Szerepel ugyanis két református pap és szereplésöket követi Kossuth iránt a legnagyobb tisztelet, a király iránt a legnagyobb tiszteletlenség” stb. Ezek nem igaz beszédek, rosszakaratú következtetések; mert hiszen minden tisztességes, komoly ember tudja, hogy sem a liberálizmusnak, sem a protestántizmusnak semmi köze ezekhez a jelenségekhez. De azt is tudja minden művelt és humánus gondolkodású ember, hogy azok, a kik osztályérdekből, a legközönségesebb önzésből bekötve akarják tartani ma is a vezetékhez szoktatott emberiség szemeit, annál görcsösebben ragaszkodnak a hasznos hatalom és befolyás fentartásához, minél inkább gyengülni érzik annak feltételeit. A klerikális urak, hiven egyik fentartó elvükhöz, nem válogatósak az eszközökben, nem tartózkodnak a legalávalóbb gyanúsításoktól sem, csak hogy érdekeiket

megóvhassák. Ilyen közönséges gyanúsítás számba megy az, a mikor hazafiatlansággal, illoyalítással vádolják a magyar reformátusokat azok az urak, a kik az ország kormánya és törvényhozása ellen idegen hatalom befolyását igyekeznek lépten-nyomon érvényesíteni, s a kik a magyar állam s ezzel a magyar állami hatalmat személyesítő király ellen ezeknek legelkeseredettebb ellenségeivel, a nemzetiségekkel ütnek nyíltan pártot. Ne vádaskodjanak, ne igyekezzenek ilyen módon elterelni a közfigyelmet bűnös üzelmeikről; mert a nemzetet nem lehet sokáig tévhitben ringatni, sem türelmével visszaélni. Meg aztán Isten látja az önök cselekedeteit, a kinek nevében már annyi visszaélést követtek el! El fog következni egyszer a leszámolás órája önökre nézve, a mikor a képrmutatás, a népámítás nem leendő többé szabados életmód az emberi társadalomban. Nagyon jól teszük, hogy siettetik ennek bekövetkezését. — Megemlítiük egyébiránt, hogy a nov. 29-én megtartott Debreczen városi törvényhatósági közgyűlés egy indítványt fogadott el egyhangú lelkesedéssel, melyet csaknem az összes közgyűlési tagok aláírtak és a mely így hangzik: „Tisztelt Közgyűlés! Indítványozzuk, mondja ki a közgyűlés, hogy Debreczen sz. kir. város törvényhatósági bizottságának közgyűlése a Kossuth Ferencz látogatása alkalmából rendezett társas vacsorán felmerült és illeték-telenül e város közönségének tulajdonított sajnálatos incidenshez fűződő különböző megtámadtatásokkal szemben, jóllehet az idevonatkozó képviselőházi tárgyalás alkalmával ebben az irányban már kellő kijelentés tétetett, addig is, míg a folyamatban lévő vizsgálat a tényállást kideríti: a haza és trón iránt századokon át tanúsított törhetetlen hűségéből folyólag, ezennel ünnepelesen óvást emel az ellen, mintha e város közönségének kebelében, a politikai pártállásra való tekintet nélkül, a legalkotmányosabb király fölött személye iránti szerető hódolat tekintetében a legcsekélyebb eltérés is megférhetne.” Sajnos, hogy e nyilatkozat nem korábban, közvetlenül az alapul szolgáló események után történt. Ez által nagyon sok meghurczoltatásnak s a sopronmegyei határozatnak is elejét lehetett volna venni.

— Két új jogi tanszék. Az általunk szakadatlanul sürgetett intézkedés végre bekövetkezett, a mennyiben a nov. 29-iki városi közgyűlés a két jogi tanszéknek már a következő 1895—6. tanév kezdetétől leendő felállítását a debreczeni főiskola jogakadémiáján — lehetővé tette. A városi tanács az egyházkerület kívánságát méltányolva, valamint a jogakadémia hivatását és Debreczen város kulturális fejlődése szempontjából való nagy jelentőségét élénken érezvén, javasolta, hogy tekintettel a házi pénztár jelenlegi helyzetére, a kért és megszavazott 100,000 frt kifizetése helyett ez idő szerint s addig, a mig módjában lesz a tőkét kiadni, a két jogi tanszék sürgős felállításához oly módon járuljon hozzá Debreczen város közönsége, hogy a 100,000 frt tőke mai viszonyoknak megfelelő 4½% kamatja 1895. jul. 1-től folyóvá tétessék s az 1895. év második felére eső 2250 frt kamatnak a jövő évi költségvetés keretén belől leendő kifizetéséről, valamint az 1896. évtől kezdve az egész 4500 frtnak a költségvetésbe leendő felvételéről a tanács gondoskodjék. A közgyűlés a tanács ezen előterjesztését elfogadta s a mennyiben a kormány is helyben fogja hagyni, a két jogi tanszék már a tavaszi egyházker,

közgyűlés alkalmával betölthető leend. Jogakadémiánk ez által egy nagy lépést tesz a teljes kifejlődés felé.

— **A debreczeni ev. ref. főgymnasiumban** a pót- és javító érettségi vizsgára a következő napok vannak kitűzve; deczember 11-től 15-ig írásbeli, 21-én, esetleg 22-én szóbeli érettségi vizsga.

— **Az országos tanári nyugdíjintézet** a Prot. Egyh. és Isk. Lap értesülése szerint a jövő évben mindenesetre szervezve leend. Az új intézet működése 1895. január 1-től fog számíttatni s akkor fog folyóvá tétetni a 60 ezer frtos államszegély is. A törvény végrehajtásán folyvást dolgoznak a miniszteriumban. Az ügy a középiskolai ügyosztályból a nyugdíjosztályba tétetett át, főnöke Gömörö Oszkár min. tanácsos. Az iskola-fentartókhoz már elküldték a felhívást végleges nyilatkozattételre s a felveendő tanárookra vonatkozó adatok (fizetés, szolgálati idő stb.) beküldése iránt. Az adatok beszolgáltatása után először a fentartó testületek és tanárok illetményeinek megállapítása következik, azután az egyes tagok belépése s illetményeik befizetése is azonnal kezdetét veheti. Nekünk itt a vidéken még semmi tudomásunk a jelzett felhívásról, a mi sokakat a dolog késlekedése miatt méltó aggodalomban tart.

— **A hód-mezővásárhelyi ref. gymnasium** építési költségeinek részben való fedezése céljából az egyház a város segítségét kérte. A város azonban, daczára a tanács meleg ajánlásának, fedezet hiánya miatt a kérelmet teljesíthetőnek nem találta. Nagyon sajnálatos dolog volna, ha e derék tanintézetünk célba vett teljes kiépítése e körülmény miatt lehetetlenné válnék. Annyival inkább helytelen és káros dolognak tartjuk azt a törekvést, a mely az államszegélyek igénybevétele kérdésében némelyek által az egyházkerületen is hangoztatva lön s némelykor érvényesült is, és a mely oda irányult, hogy a kieszközölné államszegélyt lehetőleg már magunk leszállítsuk s így lehetetlenné tegyük azt, hogy ha már valamely gymnasiumunk államszegélyhez folyamodik, legalább ez által teljesen a modern követelmények színvonalára emelkedhessék. A hód-mezővásárhelyi gymnasium 13,000 frt évi segély és 65,000 frtos építési költséggel sem fog kevesebbet veszíteni autonomikus jellegéből, mintha néhány ezer frttal több építkezési segélyt nyert volna az államtól. Hanem veszíteni fog az által, mert teljes kifejlődésében ekként akadályozva leend.

— **Szendy Pál** mezőturi reform. tanító 53 évi szolgálat után, melyből 43 évet a mezőturi reform. egyházban töltött el, e f. isk. év elején nyugdíjaztatta magát. Az egyház iskolaszéke azzal óhajtott volna hosszas, hű szolgálatáért elismerését kifejezni, hogy évi 100 frt kegydíjat javasolt részére kiutalványoztatni az egyház pénztárából. Ámde az egyháztanács mult hó 16-án tartott gyűlése e javaslatot nem fogadta el, hanem üres marokkal bocsátotta el a vén szolgát érdemeinek jkőnyvi elismerése mellett azon okadatolással, hogy nincs módja az egyháznak az állam által adott nyugdíjat megpótolni.

Ugyanezen gyűlés elvetette az ujjvárosi tanítók azon kérelmét is, hogy tantermekké alakított lakásuk udvarán levő kertjükben ültetett ojtványokért és cserjékért, melyeket pedig ők szintén pénzért váltottak át elődjeiktől, őket kárpótolja; daczára annak, hogy az egyházmegyei szabályrendelet határozottan megszabja az ültetett fák és cserjék azon árát, melyet az utód az elődnek fizetni köteles. (Beküldetett).

— **Gyász hírek.** Szügyi Dániel dévaványai ev. ref. lelkész társunkat mély gyász érte, felejtethetlen jó hitvesének szül. *Szegedi Vilmának* nov. 18-án élete 24-ik évében történt kora elhunytá alkalmából. A megboldogultban Szegedi Károly békési lelkész, édes leányát gyászolja. Őszinte részvétünk kifejezése mellett, vigasztalást kívánunk, a szomorodott sziveknek. — A sárospataki ev. ref. theologiai akadémia hallgatói fájó szívvvel jelentik, hogy szeretett pályatársuk *Kirila György IV.* éves hittanhallgató, tartalékos honvéd-hadnagy s oklevelles jegyző nov. hó 22-én, életének 28-ik évében, hosszas szenvedés után Székudvaron, szülei házában jobb létre szenderült. Nyugodjék békén a jó pályatárs! Legyen csendes, szelid siri álma!

— **Előfizetési hátrálékkal tartozó Olvasóinkat ismételten felhívjuk kötelességük mielőbbi pontos teljesítésére.**

TARTALOM-JEGYZÉK: Nem erővel, sem hatalommal, hanem az Ur Lelke által! Theologus. — Tárcza: A Zsidókhoz írt levél kritikai és bibliai theologiai szempontból. — Tanügy: Egyház és iskola. M. L. — Közéletünk: Justus úrnak nincs mindenben igaza. F. Varga Lajos. — Külföld: Levél Amerikából. Harsányi Sándor. — Irodalom. — Külföldi hírek. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat hirdettetik a thassi egyház lelkészi állomására.

Évi javadalom 600 frt = 1200 korona, mely áll 60 katasztrális hold földből, párbérből stolarékból. A pályázati határidő lejár az 1894-ik év *decz. 19-én* estve 6 órakor.

E határidőn belől a teljesen felszerelt kérvények *Lukács Ödön* ev. ref. espereshez küldendőek Nyiregyházára (Szabolcsvármegye) posta helyben.

KISS ÁRON
püspök.